

מז ע"ב

[א] גמ' רי"א והניחו זו כו' כשהוא אומר והנחתו הרי הנחה אמור, הא מה אני מקיים והניחו זו תנופה - כצ"ל.

אור אליהו

ולדעת רבי יהודה התנופה היא קודם שקרא "אָרְמִי אֶבֶד אָבִי" כו', כמו ששנינו (בכורים ג, ו): "עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי היום לה' אלהיך עד שגומר כל הפרשה"²⁴. ר' יהודה²⁵ אומר, עד ארמי אובד אבי. הגיע לארמי אובד אבי, מוריד הסל מעל כתפו, ואוחזו בשפתותיו, וכהן מניח ידו תחתיו, ומניפו וקורא מארמי אובד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא"²⁶. ב. אם נאמר ש"הניחו" שכתוב בתחילת הפרשה הכוונה להנחה ממש, אם כן לאחר שהניח מה שייך אחר כך להניף²⁷. ג. מניין לרבי יהודה הדין שכהן מניף יחד עם

[א] בגמ': "דתניא רבי יהודה אומר, והניחו זו תנופה, אתה אומר זו תנופה או אינו אלא הנחה ממש, כשהוא אומר והנחתו הרי הנחה אמור, הא מה אני מקיים והניחו, זו תנופה" — כן צריך לומר²⁰. ולא כגירסא שלפנינו: "דתניא רבי יהודה אומר, והנחתו זו תנופה, אתה אומר זו תנופה או אינו אלא הנחה ממש, כשהוא אומר והניחו, הרי הנחה אמור, הא מה אני מקיים והנחתו, זו תנופה"²¹. והטעם²², משום שעל הגירסא שלפנינו קשה²³: א. כיצד אפשר לדרוש מהתיבה "והנחתו" זו תנופה, הרי תיבה זו כתובה בסוף הפרשה, לאחר שקרא "אָרְמִי אֶבֶד אָבִי" כו',

26. וכעין זה הקשו התוס' (מכות יח ע"ב ד"ה ומאן, לפי הגירסא שלפנינו): "ובמילתיה דר' יהודה יש לתמוה דבשמעתין מפיק תנופה מ'והנחתו' שכתוב אחר כל הקריאה, ואם כן מנליה דמתחלת הקריאה הוא מניף". וכן הקשה הריטב"א (כאן): "וא"ת והא האי והנחתו לבתר קריאה כתיב ותנופה היא קודם קריאה, כמו ששנויה במקומו" ותיירץ הריטב"א: "וי"ל דאין מוקדם ומאוחר בתורה, וכבר הנחתו לפני ה' קאמר קרא". והשטמ"ק במנחות (סא ע"ב) תירץ: "ונראה לומר ד'והנחתו' מגלה לנו דהא דכתיב לעיל 'והניחו' ר"ל תנופה". והנה רש"י (שגרס כגירסא שלפנינו כנ"ל) כתב: "והנחתו זו תנופה - דבראש הפרשה נאמר ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני ה' וגו' ובסיפיה נאמר והנחתו - מכלל שחזר ונטלו, ולמה נטלו - לתנופה". ומבואר מדבריו שבאמת בתחילה היה מניחו ורק בסוף היה מניפו. אמנם לכאורה קשה, הרי לרבי יהודה התנופה היא לפני הקריאה "אָרְמִי אֶבֶד אָבִי" כו'. ועיין ערוך לנר (מכות שם). 27. עיין הערה הקודמת.

20. וכן הגיה רבינו במכות (יח ע"ב), וכן כתוב בשנות אליהו (בכורים ו, ג) והעתיקו המלבי"ם (דברים כו, ד). 21. וכן היא הגירסא שלפנינו בגמ' במכות (יח ע"ב) ובמנחות (סא ע"ב), וכן מבואר שגרס רש"י כאן ובמנחות. 22. כדי להבין את דברי רבינו, נקדים ונביא את מקור שני הביטויים ("והניחו", "והנחתו"): לאחר שאמרה התורה (פס' ג): "הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ פִּי כְּאֵתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְנֹכְחִי כְּתוּב (פס' ד): "וְלִקַּח הַכֹּהֵן הַשָּׂנֵא מִיָּדְךָ, וְהִנִּיחוּ לְפָנַי מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ". ואחר כך (פס' ה-ט) יש את הקריאה של "אָרְמִי אֶבֶד אָבִי" וכו'. ובסוף הפרשה (פס' י) כתוב: "וְעָתָה הִנֵּה הִבָּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאָדָמָה, אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה', וְהִנֵּחְתוּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ, וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ". 23. הקושיות להלן הם על פי מה שכתוב בשנות אליהו (שם). 24. והיינו שלת"ק אין תנופה בבכורים, לכן קורא את כל הפרשה כשהסל על כתיפו. 25. שסובר שיש תנופה בבכורים.

נא ע"ב

[א-ב] ³² במשנה הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו - תא"מ. שם הגיעו לקרקע - העזרה.

אור אליהו

בש"ס של רבינו היו תיבות אלו של "הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו" - מחוקות. ועל מה שכתוב "הגיעו לקרקע" הוסיף רבינו בגליון הש"ס שלו את תיבת "העזרה", ולפי זה צריך לומר רק: "הגיעו לקרקע העזרה, תקעו והריעו ותקעו".

ונראה הטעם, שעל הגירסא שלפנינו יש להקשות: א. יש כאן כפילות, ועל כרחך שאחד המשפטים "הגיעו לעזרה, תקעו והריעו ותקעו" או "הגיעו לקרקע, תקעו והריעו ותקעו" - הוא מיותר, שבשניהם המכוון הוא, שכשהגיעו לקרקע עזרת הנשים, תקעו והריעו ותקעו ³³. ב. על המשפט הראשון קשה, כיצד אמרה המשנה "הגיעו לעזרה", הרי היו כבר קודם לכן בעזרה, כמו שכתוב לפני כן במשנה: "הגיעו למעלה עשירית, תקעו והריעו ותקעו" ³⁴. ואולי משום

זה שמביא את הבכורים, הרי את עצם דין התנופה הוא דורש מתיבת "והנחתו" ושם לא נזכר כהן, ובמקום שכן נזכר כהן ²⁸, שם כתוב "והניחו" שמזה למד רבי יהודה "הנחה ממש" ²⁹.

אלא על כרחך לומר, שמתבת "והניחו" הכתובה בתחילת הפרשה, לפני "אָרְמִי אֶבֶד אָבִי", דורשים "זו תנופה" ³⁰, ואז מניף הבעלים את הבכורים יחד עם הכהן ³¹, וקורא מ"אָרְמִי אֶבֶד אָבִי" כו' עד סוף הפרשה. ואז מניח את הבכורים לפני המזבח, כפשט התיבה "והנחתו", הכתובה בסוף הפרשה לאחר הקריאה.

[א-ב] **במשנה:** "הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לקרקע תקעו והריעו ותקעו" כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. הנה

28. פס' ד כנ"ל.

29. וכן הקשו תוס' (מכות סז): "ותו מנליה לרבי יהודה דכהן היה מניף, דבקרא והנחתו לא כתיב ביה כהן, ובקרא קמא דכתיב 'ולקח הכהן הטנא' לא כתיב בהן תנופה".

30. והטעם שדורש רבי יהודה כן, משום שאם הכוונה כפשט התיבה "והניחו" שצריך להניח, הרי אפשר ללמוד זאת מתיבת "והנחתו", הכתובה בסוף הפרשה.

31. כמו שכתוב: 'וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָּא מִיָּדָךְ, וְהָנִיחוֹ כו' אמנם בחידושי הגר"ז (מנחות סז) הקשה: "אכן צ"ע דהא מסיים הכתוב והניחו לפני מזבח ה', וזה שייך רק לענין הנחה דבעי מזבח, אבל תנופה לא שייך כלל לזה, וצ"ע".

32. בהגהות רבינו שנדפסו בש"ס ווילנא שתי הגהות אלו נדפסו בנפרד, אך לצורך ההבנה והכתיבה איחדנו את ההגהות.

33. ואכן בגליון הגר"פ הגיה שצריך למחוק את המשפט השני ("הגיעו לקרקע תקעו והריעו ותקעו") וצריך לגרוס רק: "הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו", וכן הוא במשנה שבמשניות, וכן הוא בכת"י אוקספורד 2677. ובש"ס ווילנא היו התיבות: "הגיעו לקרקע תקעו והריעו ותקעו" - היו מוקפות בסוגריים עגולות.

34. והרי המעלות היו חלק מעזרת הנשים, כמו ששנינו (מידות ב, ה): "וחמש עשרה מעלות עולות מתוכה לעזרת ישראל". ועוד מצאנו (יבמות ז ע"ב), שהמצורע שחל יום שמיני שלו בערב פסח, היה נכנס ועומד ליד שער ניקנור (כמבואר במשנה נגעים יד, ח), שהיה בסוף המעלות שעולות מעזרת נשים לעזרת ישראל, וזה היה בעזרת הנשים (כמבואר ברמב"ם קרבן פסח ו, ה): "מצורע שחל שמיני שלו להיות בארבעה עשר וראה קרי בו ביום, הרי זה טובל ונכנס לעזרת נשים ומביא קרבנותיו", אם כן